

# Erkeklik Çalışmalarına Dair

## Temmuz Gönç Şavran

Toplumsal cinsiyet çalışmaları toplumsal cinsiyet kimliğine, rol ve normlarına, cinsiyetçilik ve cinsiyet ayrımcılığına ve beden politikalarına odaklanan, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, psikoloji, tarih, dilbilim, edebiyat gibi farklı alanlardan beslenen interdisipliner bir alandır. Bu alandaki araştırmaların en büyük kısmı kadınlarla ilgilidir ama toplumsal cinsiyet çalışmaları kadınlarla sınırlı değildir. LGBTTQIA+<sup>1</sup> ve erkeklik çalışmaları bu alanın giderek genişleyen kısımlarını oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı toplumda yaygınlaşmış olsa da sosyal bilim okumalarına aşina olmayanlar kavramı sadece kadınlıkla ilişkilendirilebilmektedir. Bu yazının amacı eleştirel erkeklik çalışmaları alanını kısaca tanıtmak ve okuyucuyu toplumsal cinsiyet kavramına daha kapsamlı bir perspektiften bakmaya sevk etmektir.

Sosyal bilimlerde erkeklik kavramı, İkinci Dalga Feminizmin gelişmesiyle birlikte 1970'lerde ele alınmaya başlamıştır. Kadınların siyasal haklarına odaklanan ilk dalga feminizmden farklı olarak ikinci dalga feminizm ataerkil toplumsal yapı nedeniyle kadınların sahip olduğu rol ve özelliklerin değersiz görüldüğünü ve bu nedenle

<sup>1</sup> Cinsel yönelim ve cinsiyet azınlıklarının sosyal hareketini ifade eden bu kısaltma 1990'ların başında gay, lezbiyen, biseksüel ve transgender kelimelerinin baş harfleri ile LGB ya da GLBT olarak kullanılırken, zamanla daha kapsayıcı bir terime ihtiyaç duyulmasıyla değişmiştir. Terim önce LGBT olarak ifade edilmiş, intersex kavramının eklenmesiyle LGBTİ ve queer kavramı ve + işaretinin eklenmesiyle LGBTIQ+ formunu almıştır. Günümüzde lezbiyen, gay, biseksüel, travesti, transseksüel, intersex, queer ve aseksüel kavramlarını kapsayacak şekilde LGBTTIQIA+ olarak kullanılan (ve değişimi devam etmekte olan) terimin sonunda kullanılan "+" henüz tanınmış olmayan diğer cinsiyet veya cinsel yönelim kimliklerini temsil etmektedir (APA, 2022). Terimde geçen Queer teori cinsiyet, cinsellik ve toplumsal normlara eleştirel bir bakış açısı getiren, heteronormatif kültürel normlara, cinsiyet normlarına ve cinselliğe dair geleneksel kavramlara karşı çıkarak, çeşitli cinsel kimliklerin ve deneyimlerin anlaşılmasını ve kabul edilmesini savunan bir akademik alanı ifade eder.

kadınların toplumda ekonomi, istihdam, siyaset, ev içi iş bölümü gibi çeşitli alanlarda erkeklere oranla daha dezavantajlı olduklarını vurgulamıştır. Bu dönemde feminizmi destekleyen ve “pro-feminist” olarak adlandırılan bazı erkekler kadınlık rolleri gibi erkeklik rollerini de sorgulamaya başlamış, ataerkil yapının sadece kadınları değil, erkekleri de tahakküm altına aldığını fark etmiş (Bozok, 2009) ve erkeklik çalışmalarına yönelik ilgi artmıştır.

Aynı konulara odaklansalar da erkek çalışmaları ile erkeklik çalışmaları (eleştirel erkeklik çalışmaları) arasında önemli bir fark söz konusudur. Erkek Çalışmaları (Men’s Studies) alanı genel olarak erkek cinsiyetini ve erkeklik deneyimlerini, erkeklik rollerini, toplumsal beklentileri, erkekliğin tarihini, kültürel ve sosyal bağlamını genellikle nötr bir perspektifle inceleyen çalışmaların genel adıdır. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanı ise (Critical Studies on Men and Masculinities) erkeklere olduğu kadar erkeklik olgusuna da odaklanır. Doğuştan gelen biyolojik özellikler dişil/eril kavramlarıyla ifade edilir, kadınlık ve erkeklik ise toplumsal, kültürel ve tarihsel faktörlerin etkisiyle şekillenen toplumsal beklenti, norm ve davranışlarla meydana gelen olgulardır. Nasıl kadın ya da erkek olunacağı, hangi davranışların toplumsal rolümüze uygun olduğu, bu konuda bizden ne beklendiği ailede, okulda ve toplumda öğrenilir. Eleştirel erkeklik çalışmaları erkeklikle ilgili normları ve güç ilişkilerini

eleştirel bir bakış açısıyla inceleyen, geleneksel erkeklik normlarına karşı çıkan ve cinsiyetle ilgili eşitsizlikleri vurgulayan çalışmalardan oluşan bir alandır. Eleştirel perspektifle yapılan bu çalışmalar toplumsal cinsiyetin oluşturulup sürdürülmesindeki güç dinamiklerini eleştirmeye, sorgulamaya ve değiştirmeye yöneliktir.

Erkeklik çalışmaları Joseph Pleck ve Jack Sawyer ile başlamış olsa da uluslararası alanda en çok bilinen ismin R.W. Connell olduğunu söylemek yanlış olmaz. 1980’lerden itibaren çeşitli çalışmalarında erkekliğin çoğul, değişebilen bir kimlik olduğunu yazmaya başlayan Connell’in en çok bilinen çalışması ilk olarak 1987’de yayınlanan ama Türkçeye 2000’lere doğru çevrilen Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika (Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics) adlı eseridir. Bu kitapta Connell toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet rejimi kavramları temelinde cinsiyetin toplumsal olarak inşa edilen ve sürdürülen bir fenomen olduğunu vurgular. Bu kavramlar, cinsiyetin sadece bireyler arasındaki ilişkilerle değil, aynı zamanda toplumsal yapılar ve kurumlarla da yakından ilişkili olduğunu gösterir.

Cinsiyet politikaları ekseninde cinsiyetin doğuştan verili olmadığını, inşa edilen bir olgu olduğunu ve ataerkilliğin bütün erkeklere aynı düzeyde ve aynı yolla avantaj sağlamadığını vurgulayan Connell

bir erkeklik teorisi geliştirerek birbirinden farklı erkeklikler tanımlar. Erkeklerin kendi aralarında erkek olmanın avantajlarından farklı düzeyde faydalanılmasına yol açan bir hiyerarşi vardır ve bazı erkeklikler ataerkil sistemden daha fazla faydalanmakta, daha çok ayrıcalığa sahip olmaktadır. Connell (2019: 149-157) bu hiyerarşide dört tip erkeklikten söz eder, bunlar “hegemonik erkeklik”, “suç ortağı/işbirlikçi erkeklik”, “madun erkeklik” ve “marjinal erkeklik”tir. Bu erkekliklerin özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

### **Hegemonik Erkeklik (Hegemonic Masculinity):**

Hegemonik erkeklik kavramındaki hegemonya, Gramsci'den ödünç alınan bir kavramdır ve en genel hatlarıyla iktidarı zora dayalı değil, rıza üretimine dayalı olarak inşa etme yöntemi olarak tanımlanabilir. Hegemonik erkeklik bir idealdir, erkeklerin fiziksel ve ruhsal dayanıklılık, bağımsızlık, duyguları dışarı yansıtmama, agresiflik, rekabetçilik, kendine güven, kaslı ve güçlü bir beden ve heteroseksüellik gibi niteliklere sahip olduğu varsayımına dayanır. Erkekler ağlamaz, evin ekmeğini erkek kazanır, erkekler duygularını belli etmez, fazla süslü olmaz, canlı renkler giymez gibi kalıp yargılar sanki başka bir erkeklik mümkün değilmiş gibi tüm erkeklere hedef olarak hegemonik erkekliği işaret eder. Hegemonik erkeklik, en basit tanıma toplumunda diğer erkekliklerden üstün olan erkeklik konumunu ifade eder, sadece kadınlar üzerinde değil, diğer erkeklikler üzerinde de bir tahakküm kurar ve kendini kadınların da diğer erkekliklerin de üzerinde konumlandırır. Erkeklerin baskın, egemen, kadınların ikincil konumlarını verili kabul eden ataerkil yapıyı yeniden üretir ve kendisi de bu yapıdan beslenir.

Hegemonik erkeklik her kültürde ve her zamanda aynı kalan bir kalıp değildir, bu daha çok iktidarını sürdürmek için yeni stratejiler geliştirip yeni performanslar sergileyen bir temsili figürdür. Kültürel



değerler ve geleneksel roller değiştikçe hegemonik erkeğin kapsadığı roller de değişir. Hegemonik erkeklik kapsamındaki roller ve davranışlar gerçekleştirildiği sürece erkekler erkekliklerini kanıtlar ve bu kanıtlama sürekli devam eder, çünkü bu performans gerçekleştirilemezse toplumsal cinsiyet normlarına uymadığı için “daha az erkek” olarak görülmekle, “erkeğinin zedelenmesi” ile cezalandırılır.

Barutçu (2013: 14) Türkiye’de hegemonik erkeğinin özelliklerini şöyle özetler: “Hegemonik erkeğine sahip erkeklerin Türkiye’de de bütün diğer cinsler üzerinde bir tahakkümü vardır. Orta veya üst orta sınıf, Müslüman, genel kabule uygun mezhepten, heteroseksüel, tam zamanlı bir işe sahip, fiziksel, ruhsal ve cinsel gücü yerinde, vatanının ve çevresindeki kadınların namusunu koruyabilen, evli ve baba olmuş her erkek, bu özellikleri taşımayan grup üzerinden üstünlüklerini sağlamakta ve kendilerini bu şekilde var etmektedirler.” Ancak bu özelliklere ve hegemonik erkeklik konumuna sahip olmak kolay değildir, Atay’ın (2012:36) belirttiği gibi “gerçek erkeklik” uğrunda mücadele gereken, eziyetli bir dolu test sonucunda ancak kazanılabilecek bir ‘ödül’ olarak durur erkeğinin karşısında. Erkeğinin inşa edilmesi çocuklukta başlar, sünnet, cinsellik, askerlik, istihdam, evlilik, babalık gibi çeşitli bedensel ve toplumsal aşamalarla sürer ve yaşamın sonuna dek muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması gerekir (Barutçu, 2013: 6).

### **İşbirlikçi Erkeklik (Complicit Masculinity)**

İşbirlikçi erkeklik, hegemonik erkeğine destek veren ve onunla iş birliği yapan erkeklik türüdür. Connell’a (2005: 79) göre işbirlikçi erkekler ataerkil düzenin kendilerine sağladığı ayrıcalıkların ve avantajların farkındadırlar, ama hegemonik erkekler gibi ön planda olmanın gerilimlerini veya risklerini üstlenmez, hegemonik erkek hegemonyasını sürdürürken onu seyirci olarak izleyerek erkekliklerini inşa ederler. İşbirlikçi erkekler hegemonik erkeğinin koruyucu ve güçlü imajını ve ideallerini benimser, bu erkeğine ulaşma hayaliyle hareket eder. Böylece hegemonik erkeğinin egemenliğini sürdürmesine yardımcı olur ve ataerkilliğinin yeniden inşasına katkıda bulunur. Örneğinin kendisi kavga etmese de kavgayı izleyen, erkeklikle kavga etmeyi ilişkilendiren ve böylece bunun bir parçası olan bir erkek işbirlikçi erkek olarak görülebilir. Diğer bir deyişle



işbirlikçi erkeklik, kendisi hegemonik erkeğin niteliklerine sahip olmasa da bu nitelikleri üstün gören ve hedef olarak benimseyen, hegemonik erkeklik özelliklerine tamamen sahip olmasa da bu erkeklikle çatışmayan erkekliktir.

### **Marjinal Erkeklik (Marginalized Masculinity)**

Marjinal erkeklik, toplumda dışlanmış ve marjinalleştirilmiş olan, hegemonik erkeklik tarafından baskı altında tutulan bir erkekliktir. Marjinal erkeklik toplumsal cinsiyetin sınıf veya etnik durum gibi farklı olgularla etkileşimiyle oluşur, mesela ABD örneğinde siyah erkekler sokak çetelerine katılıp fiziksel güçlerini aldıkları riskleri gösterebilirler de ataerkil toplumsal cinsiyet düzeninin avantajlarından beyaz erkekler kadar yararlanamazlar, hegemonik erkeklığı tam olarak deneyimleyemezler. Ya da vasıfsız bir işte düşük ücretle çalışıyor olmak da hegemonik erkeklığın tam olarak deneyimlenmesini engelleyebilir. Etnik durum veya toplumsal sınıf gibi alanlarda zayıf bir toplumsal konuma sahip olmak erkeklerin oluştuğu hiyerarşide erkeğin konumunu zayıflatır. Bu gibi nedenlerle “ideal erkek” kategorisi olan hegemonik erkeklığın dışında kalanlar marjinal erkeklığe dahil olur.

## **Madun erkeklik (Subordinated Masculinity):**

Madun erkeklik, geleneksel erkeklik normlarına uymayan, güçlü ve baskın olmayan erkeklik biçimlerini kapsar. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklere atfedilmeyen davranış ve imajlara sahip olan, örneğin fiziksel olarak çelimsiz olan, toplum içinde duygularını belli eden, kavga etmekten hoşlanmayan veya homoseksüel olan erkekler madun erkek kategorisinde kabul edilir. Marjinal erkeklikten farklı olarak bu erkekler etnik durum veya sınıf gibi yapısal nedenlerden ötürü değil, cinsel yönelimleri ya da geleneksel olmayan toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerinden ötürü hegemonik erkeklik kategorisinin dışında kalırlar. Bu erkeklik, erkekler arasındaki hiyerarşide en alt basamakta yer alır, diğer erkekliklere göre toplumda en dezavantajlı konumda olan erkeklik türüdür.

## **“Erkeklik Krizi” ve Erkeklik Çalışmalarında Artış**

Erkeklik krizi, erkeklerin ve/ya erkekliklerin toplumsal veya bireysel baskılar nedeniyle

yaşadıkları bunalımları ve gerilimleri ifade eden, Dostoyevski, Freud ve Thoreau'nun metinlerinde görülen ve 19. yy'dan itibaren dile getirilen bir olgudur (Bozok 2019, 176). Erkekler 19. yy'dan itibaren kadınların kamusal alanda güçlenmeye başlaması ile birlikte egemen pozisyonlarının zayıfladığını düşünerek toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel sınırlarına dönmeye çalışmışlardır. Bu endişe 1970'lerden itibaren çok daha belirgin bir hal almış, “Batılı toplumlarda gazeteler, toplumsal hareketler ve sonra da kimi akademisyenler, feminizmin kazandığı alanlar nedeniyle erkeklerin erkekliklerini yitirdikleri, kayıplar yaşadıkları ve hatta “kadınsılaştıklarına” vurgu yapan, gündelik hayattaki genel bir “erkeklik krizi” yaşandığına dair iddialar ortaya atmışlardır” (akt. Bozok, 2019: 176). Erkekliğin bir kriz yaşayıp yaşamadığı veya yaşadıkları krizin niteliği konusunda farklı görüşler söz konusudur, ama genel hatlarıyla erkeklik krizleri, toplumsal baskı ve değişme sonucunda erkeklerin erkeklik rolleri ve bu rollerle ilişkili olduğu kabul edilen egemenlikleri zedelendiğinde oluşan bir durumdur: “kadınların güçlenmeye başlamaları nedeniyle, ekonomide, ailede ve siyasette erkeklerin iktidarlarının sarsılmaya başlaması ve erkeklerin erkekliğin tehdit altında olduğuna dair yoğun bir kaygı duymaları, özellikle erkekler arasında, erkeklik krizi yaşandığına dair bir kaygının kaynağı

olarak görülmektedir” (akt. Bozok, 2019: 178). 1990’lardan itibaren akademik olarak çalışılmaya başlanan erkeklik krizi, erkeklik çalışmalarının, özellikle eleştirel erkeklik araştırmalarının artmasında rol oynayan önemli bir kavramdır. Erkeklik krizine yol açan bir dinamik olarak göç olgusuna odaklandığı bir çalışmada Bozok (2019:178) erkeklik krizi kavramının içeriğindeki değişimi şöyle özetlemektedir:

“Başlangıçta feminizm ve kadın hareketinin erkekler ve erkeklikler üzerinde yarattığı sarsıntı ve değişim baskılarının sonucunda yaşanan anomaliyi betimlemek için kullanılan “erkeklik krizleri” kavramı, bu özgül tarihsel kriz nedeni dışında, özellikle son yıllarda, erkekler ve erkekliklerin yaşadığı başka krizler için de kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde tarihsel bir durumun ötesine taşınan “erkeklik krizi” fikri, birbiriyle bağı olmayan geniş bir yelpazedeki erkek gruplarının yaşadığı bunalım ve kaygı içeren durumları betimlemek için kullanılır hale gelmiştir. Örneğin Mishra (2017; 17.3.2018) 18. yüzyıldan günümüzün modern erkekliğine izleri sürülebilecek bir erkeklik krizi hali olduğunu ileri sürmüştür. Türkoğlu (2013) ise erkeklik krizlerini işsizliğin sonuçlarına

odaklanarak ele almıştır. Diğer yandan Hidaka (2010) ise Japonya’da ücretli çalışan erkeklerin yaşadığı toplumsal cinsiyet kimliği ile yaşadıkları bunalımları erkeklik krizi bağlamında irdelenmiştir. Farklı bir kaygıya odaklanan Gough, Hall ve Seymour-Smith (2014) ise erkeklik krizlerini günümüz Britanya’sında erkeklerin yaşadığı bakımlı erkek olma eğilimlerinin erkeklerde yarattığı modern kimlik bunalımları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Popüler müzik ve cinsellik temelinde kurulan “emo” erkeklik alt kültürüne odaklanan Ryalls (2013) ise bu kültürdeki erkeklik krizi söylemlerini tartışmıştır. Başka bir araştırmada ise Yüksel ise (2015) erkeklik krizlerinin izini Türk sinemasındaki dışavurumlarına odaklanarak tartışmıştır. Erkekler ve erkeklikler üzerine son dönemdeki çalışmalarda, Farklı erkekliklerin, birbirinden çok farklı nedenlerle erkeklik krizleri yaşadıklarını vurgulayarak söz konusu gerilim hallerini “erkeklik krizleri” olarak değerlendiren çalışmaların sayısı artmaktadır.”

Erkeklik krizi erkeklerin kendi var oluşlarına yönelik sorularını artırmış ve bunun sonucunda erkeklik çalışmaları alanı da dünya genelinde genişlemeye başlamıştır. Türkiye’de eleştirel

erkeklik çalışmalarının artması ve alanın genişlemeye başlaması ancak 2000 sonrasında gerçekleşmiştir. Erkeklik çalışmalarına dair bölümler toplumsal cinsiyet veya feminizm konulu çeşitli kitaplarda yer alsa da 2000'lerin sonlarından itibaren doğrudan bu alanla ilgili kitaplar artmaya başlamıştır. Bazı örnekler vermek gerekirse Serpil Sancar "Erkeklik: İmkânsız İktidar" adlı kitabında (2009:30) hegemonik erkeklikle farklı erkeklikler arasındaki ayrım üzerinden yapılan tartışmaların "evrensellik iddiasına ve kaba genellemelere uymayan, karmaşık bir olgu olarak görülmesi gereğini" ortaya çıkardığını, bu perspektif yaygınlaştıkça "siyah erkekliği, maço erkeklik, gay erkekliği, orta sınıf erkekliği gibi erkekliğin tikel hallerine hasredilmiş" araştırmaların da arttığını vurgulamış, farklı toplumsal kesimlerden erkeklerle yaptığı görüşmelere dayanarak Türkiye'de farklı erkekliklerin toplumsal sınıflar, etnik ve dinsel cemaatler, yaş, meslek grupları ve bedensel özelliklere göre değişen konumlarını ortaya koymuştur. Osman Özarslan "Hovarda Alemi: Taşrada Eğlence ve Erkeklik" kitabında (İletişim, 2016) erkekliğin inşasında, gece hayatı ve eğlence kültürünün işlevini etnografik perspektifle ortaya koymaktadır. Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya "Erkekliğin Türkiye Halleri" adlı kitaplarında (2017) Türkiye'de erkekliğin "otoriter erkeklik" profilinden "eşitlikçi erkeklik" profiline doğru değişimini, oğul, baba, koca olmanın ve erkek benliğini inşa eden söylemlerin çelişkilerini, kopukluklarını ve devamlılıklarını ortaya koymuştur. Muhittin Şahin 2019 yılında yayınlanan "Türkiye'de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim" adlı kitabında erkeklikler arasındaki hiyerarşiyi Türkiye'de erkek olma pratikleri üzerinden okuyor ve farklılıklara saygılı bir toplumsal cinsiyet eğitiminin nasıl verilebileceğini tartışmıştır.

Konuyla ilgili makale sayısı çok daha fazladır, alanın 2010'dan itibaren popülerleşmesiyle birlikte, sosyal bilimler alanında çeşitli dergilerin erkeklik



özel sayıları yayınlanmış, 2016 yılında Eleştirel Erkeklik Çalışmaları İnisyatifi tarafından yayınlanan “Erkeklikler: Kimlik ve Kültür Dergisi” yayın hayatına başlamıştır. 2023 Kasım ayı itibariyle Dergipark’ta başlığında erkeklik veya erkeklikler kelimesi geçen makale sayısı 200’e yakındır ve bunların dörtte üçünden fazlası araştırma makalesidir. Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi ile 2021 yılında yapılan bir söyleşide (Çaylı Rahte, 2021:519) bu alana yönelik artan ilgi şöyle vurgulanmıştır: “Bugün giderek daha çok sayıda araştırmacı akran zorbalığı, spor ve rekabet, futbol fanatizmi, yatılı okul, işyeri vb. kurumsal mekânlardaki erkek örgütlenmeleri gibi konulara yöneliyor, popüler kültürün ürettiği erkeklikler eleştirel olarak konu ediliyor, şiddet üreten cinsiyetli dil tartışılıyor, yeni bir erkeklik inşa edilmesi gerektiği sık sık vurgulanıyor, dolayısıyla eleştirel erkeklik çalışmalarının giderek daha fazla araştırmacıyı çekeceğini, bu tartışmaların pek çok farklı sahaya doğru genişleyeceğini düşünüyoruz.”

Erkeklik çalışmaları ile ilgili çok sayıda araştırma makalesinin yanı sıra lisansüstü tezler de son yıllarda giderek artmaktadır. Farklı sosyal bilim disiplinlerinden erkeklikle ilgili aşağıda listelenen bazı tezler, konunun ne yönlerle çalışıldığına dair bir izlenim oluşturabilir:

Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"><li>• Ok, O.C. (2023) Cinsiyeti yapmak, bozmak ve pişirmek: Beyaz yakalı erkeklerin ev mutfaklarındaki erkekliklerini haritalamak</li><li>• Ok, S. (2011) Erkeklik krizi ve işsizlik</li><li>• Samyeli, S. (2022) Evdeki yabancından emek ile evrilen babalığa: Pandemi döneminde erkeklerin kadın ve bakım ile imtihanı</li><li>• Barutçu, A. (2019) Eşikte dans: Beden ve performans ekseninde köçekler</li></ul>
Kültürel Çalışmalar	<ul style="list-style-type: none"><li>• Işık, S. (2013) Erkeklik kimliğinin değişimi: Üst orta sınıf eski İslamcı erkeklerin 28 Şubat sonrası değişimi</li><li>• Poşul, B. (2021) Tehlikeli erkeklik ve kadınlıklar: Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı cinayet anlatılarının bir çözümlemesi</li></ul>
Antropoloji	<ul style="list-style-type: none"><li>• Bozok, M. (2005) Erkekliğin sosyokültürel inşası: Ankara Tepecik Mahallesi örneği</li><li>• Erinç Aktürk, S. (2016) Sokaklarda erkek olmak: Ankara’daki araba meraklısı toplulukların etnografik bir çalışması</li><li>• Az, E.İ. (2014) Askeri erkeklikler oluşurken: Bugünün Türkiye’sinde profesyonel askeri eğitim</li></ul>

Sosyoloji	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Erdoğan, D. (2018) Ankara pavyon kültüründe erkekliklerin inşası</li> <li>• Özarslan, O. (2015) Taşra gece hayatında erkeklikler.</li> <li>• Karaca, F. (2021) Erkeklik ve mekân bağlamında fuhuş pazarında erkek müşteri olmak: Mersin örneği.</li> <li>• Evcı, H.L. (2022) Eril tahakkümün yeniden inşasında kamusal tuvaletler</li> <li>• Çarpar, M.C. (2019) Vücut geliştirme ve erkeklik kimliği: Sosyolojik bir yaklaşım</li> <li>• Umur, C. (2023) Obeziteli erkeklerin beden algıları ve zayıflama deneyimleri</li> <li>• Yüce, T.G. (2023) Postmodernizm ve orta sınıf erkeklerin değişen beden imajları: Kuşaklar arası bir çalışma</li> <li>• Yıldız, G. (2023) Moda ve erkeklik kimliği ilişkisinin gündelik hayat alanına yansımaya biçimleri: Şanlıurfa örneği</li> <li>• Düzcın, E. (2011) Kolektif bellekte zorunlu askerliğin meşruiyeti ve dönüşümü</li> <li>• Sarıalioğlu, Ö. (2016) Erin gündelik hayatı: İktidar sarkacında erkeklik, militarizm, gündelik hayat</li> <li>• Taşıtman, A. (2014) Terbiye edilen bedenler, tecrübe edilen erkeklik: Sünnet ritüeli</li> <li>• Aydaş, Ç. (2017) Geylein hegemonik erkeklik söylemi ile baş etme stratejileri: Çorum ili örneği</li> <li>• Erbuđ, E. (2019) Esnek çalışma ve erkek kimliğinin yeniden inşası: Türkiye'de home-ofis çalışan erkekler</li> <li>• Mozafari, S. (2022) Göçle dönüşen yeni erkeklik inşası: Ankara'da yaşayan evli Suriyeli erkekler</li> <li>• Tecik, Z. (2012) Alt orta sınıf erkeklerin babalık deneyimleri: Eskişehir örneği</li> </ul>
Psikoloji	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Fidan, M. (2016) Vicdani redde yönelik tutumlar, sosyal baskınlık yönelimi, erkeklik ideolojisi ve insan hakları arasındaki ilişkiler</li> <li>• Türkoğlu, B. (2019) Türkiye'de kırılğan erkeklik: Kazanılan, tehdit edilen ve kaybedilen bir statü olarak erkeklik</li> <li>• Ceylan, R. (2019) Türkiyede baba oğul ilişkisi ve idealize edilmiş maskülinitelerin inşası</li> <li>• Aygöl, Z. (2013) Türkiyeli erkeklerin karşılıklı gündelik konuşmalarında 'erkek olmak' üzerine anlam kuruşlarının incelenmesi</li> </ul>
Siyasal Bilimler, kamu yönetimi, yerel yönetimler	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Aktaş, F.O. (2010) Türkiye'de erkekliğin kurgulanışında askerliğin yeri</li> <li>• Kundakçı, F.S. (2007) İktidar, ataerkillik ve erkeklik: Ankara örneğinde erkek akademisyenler üzerine bir çalışma</li> <li>• Orhun, O. (2021) Siyasetçi erkekler ve erkekliği yeniden üretme pratikleri.</li> <li>• Töremiş, T.N. (2023) Erkekliğin üretim mekânı ve boş zaman geçirme pratiği olarak kahvehaneler: Bursa İznik örneği</li> </ul>
İletişim bilimleri, gazetecilik, radyo televizyon ve sinema	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Altıok, M. (2017) Futbolda eril söylem ve bunun televizyon futbol tartışma programlarına yansımaları: Yenilsen de Yensen de ve Beyaz Futbol örnekleri</li> <li>• Dođaner, S.K. (2018) 2000 sonrası Türkiye sinemasında militarizmin inşası ve erkeklik temsilleri.</li> <li>• Duyar, G. (2022) Yerli dizilerde erkek bedeninin metalaştırılmasının incelenmesi</li> <li>• Görücü, Z. (2022) Sosyal medyada kimlik inşası: Hegemonik erkeklik bağlamında Instagram babaları üzerinden erkekliğin yeniden üretimi</li> <li>• Yılmaz, E. (2021) Türk sinemasında erkekliğin dönüşümü ve erkeklik krizinin görünümleri</li> <li>• Altundaş, E. (2015) Erkekliğin inşa edildiği bir alan olarak motosiklet kulüpleri: Toplumsal cinsiyet kodlarına ve kimlik inşasına ilişkin nitel bir çalışma</li> <li>• Çetinkaya, M. (2018) 2000 sonrası Türk komedi sinemasında 'Öteki' erkekliğin temsili</li> </ul>

Felsefe	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dirik, N. (2020) Felsefi bilgi ideallerinin ışığında hegemonik babalık</li> <li>• Özkürüplü, İ. (2021) Tecavüz kurbanı olarak erkek: İktidarın etik eleştirisi üzerinden bir tecavüz ontolojisi</li> </ul>
Türk Dili ve Edebiyatı	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Şengül, B. (2023) Kayıp Bedenler ve Kayıp Ruhlar: Erken yirminci yüzyıl Türk romanında engelli erkekler</li> <li>• Gündoğar, N. (2021) Yusuf Atılgan'ın eserlerinde erkeklik ve hegemonik erkeklik</li> <li>• Tatlı, M. (2020) Barış Bıçakçı'nın romanlarında toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik inşası</li> </ul>
Sosyal Hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Akçay, S. (2016) Ruh sağlığı ve erkeklik: Hegemonik erkeklik bağlamında ruhsal hastalığı olan erkeklerin yaşam deneyimlerini anlamak.</li> <li>• Varlıklar Demirkazık, Ç.N. (2021) Erkekliği sorgularken babalara bakmak: Babalık istenci, değişen babalık rolleri ve yeniden üretim alanında erkek olmak</li> <li>• Erim, F. (2019) Bekâr odalarında kalan erkeklerin deneyimlerinin eleştirel sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesi: İzmir- Basmane örneği</li> </ul>
Hukuk	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Şahin, Y. (2021) Eleştirel erkeklik çalışmaları izdüşümünde Türk aile hukukunda nafaka</li> </ul>
Tarih	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Engil, K. (2019) Erkekler ve erkeklikler oyunda: İstanbul'da halı saha futbolu</li> </ul>

Kadın çalışmalarında olduğu gibi erkeklik çalışmalarında da sağlanan en büyük katkılardan biri toplumsal cinsiyet ilişkilerinin toplumsal yaşamın kılcal damarlarına işlemiş olduğunun, her toplumsal kurumla ilişkili olduğunun gözler önüne serilmesidir. Yukarıda listelenen çalışmaların çeşitliliği de bunun bir işaretidir. Eleştirel erkeklik çalışmalarının toplumsal cinsiyet çalışmaları içindeki yeri giderek daha fazla artacaktır ve bu artış toplumsal cinsiyet olgusunun karmaşıklığını anlama, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulama ve cinsiyet eşitliğine yönelik çabaları güçlendirme açılarından son derece faydalı olacaktır.

## Kaynaklar

- APA (2022) A Guide to Sexual Orientation and Gender Diversity Terms. <https://www.apa.org/ed/precollege/psychology-teacher-network/introductory-psychology/diversity-terms> Erişim:17.11.2023
- Atay, T. (2012). Çin İşi Japon İşi: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Değıniler. İstanbul: İletişim.
- Barutçu, A. (2013) Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2017) Erkekliğin Türkiye Halleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel incelemeler. Cogito. 58: 269–284.
- Bozok, M. (2019) Göç Sonucu Yaşanan Erkeklik Krizlerinin Bir Yüzü Olarak Erkekliğin Kaybı. Journal of Economy Culture and Society. 60: 171-185.
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı.
- Connell, R.W. (2019). Erkeklikler. Ankara: Phoenix.
- Çaylı Rahte, E. (2021) Türkiye’de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları: Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi ile Söyleşi. Moment. 8(2):517-524.
- Özarslan, O. (2016) Hovarda Alemi: Taşrada Eğlence ve Erkeklik. İstanbul: İletişim.
- Sancar, Serpil (2009) Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis.
- Şahin, M. (2019) Türkiye’de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim. Ankara: Siyasal.